

40 Soruda

Ortaklıklar

Necmeddin Güney

İktisat Yayınları – 69
40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi – 4
Necmeddin Güney, 40 Soruda Ortaklıklar

Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhih: Nurettin Ürün

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-46-2

© İktisat Yayınları, 2020

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh, Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Necmeddin
40 Soruda Ortaklıklar
1. Baskı, xii + 126 s., 13 x 23 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-46-2
1.Ortaklıklar 2. İslam iktisadı 3. İslamî finans

40 Soruda
Ortaklıklar

Necmeddin Güney

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi

Bu dizide, alanında uzman kişilerin İslam iktisadındaki uygulama ve kurumlarla ilgili okuyucunun sorularına pratik, kısa ve nitelikli cevaplar verdiği kitaplara yer verilmektedir. Ele alınan konular, genelden özele olacak şekilde 40 soru etrafında teorik bir derinlikten ziyade, her seviyeden insanın kolaylıkla anlayacağı bir formatta verilmiştir.

Dizide Yer Alacak Diğer Kitaplar

Zeyneb Hafsa Orhan, *40 Soruda Katılım Bankacılığı*

Melih Turan, *40 Soruda Zekât*

Mücahid Özdemir, *40 Soruda Karz-ı Hasen*

İsmail Cebeci, *40 Soruda Murâbaha*

Necmettin Kızılkaya, *40 Soruda Sözleşmeler*

Hakan Aslan, *40 Soruda Tekâfûl*

Servet Bayındır, *40 Soruda Sukûk ve Borsa*

Hamdi Çilingir, *40 Soruda Vakıf*

Necmeddin Güney

2003 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. 2005 yılında aynı fakültede İslam hukuku alanında araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. İslam Hukuku anabilim dalında 2006'da yüksek lisans tezini, 2013 yılında ise garar yasağı konusundaki doktora tezini tamamlamıştır. 2020 yılında doçent unvanını almıştır. Doktora çalışması devam ederken Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesinden (Açık öğretim) mezun olmuştur. 2009'da New York'ta bulunan Columbia Üniversitesinde bir yıl süreyle ve 2018'de Cidde'de bulunan İslam Kalkınma Bankasına bağlı IRTI'da iki ay süreyle misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku anabilim dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Ayrıca KTO Karatay Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak derslere girmektedir. Başlıca çalışma alanları, İslam borçlar hukuku (mâli muâmelat), İslam iktisadı, İslamî finans ve bankacılık ile finansal teknolojilerin fıkhi yönüdür.

İçindekiler

Önsöz	xi
Giriş	1
ORTAKLIKLARA GENEL BİR BAKIŞ	
1. İslam dini ortaklığı teşvik etmiş midir?	6
2. İslâmî ortaklık türleri nelerdir?	9
3. İslâmî ortaklıklar ile günümüzde kurulan şirketler arasında ortak ve farklı yönler nelerdir?	11
4. İslam hukukunda ortaklık sözleşmelerinin genel özellikleri nelerdir?	14
ORTAKLIK ÇEŞİTLERİ	
5. Ortakların sermaye koyarak kuracakları şirketlerin temel özellikleri nelerdir?	18
6. Günümüzde emek-sermaye ortaklığı nasıl kurulabilir?	20
7. Aynı sektördeki meslek erbabı birlikte iş yapma üzerine ortaklık kurabilirler mi?	23

8. Tarım/ziraat alanında kurulabilecek ortaklık türleri nelerdir?	25
9. Hayvansal üretim alanında kurulan ortaklıklarda hangi hususlara dikkat edilmelidir?	28

ORTAKLIĞIN KURULUŞU

10. İslamî ilkelere uygun bir ortaklıkta hangi unsurlar bulunmalıdır?	32
11. Ortaklıkta kâr ve zararın hesaplanması ve dağıtımında hangi ilkeler dikkate alınmalıdır?	34
12. Emek-sermaye ortaklığında kar ve zararın paylaşımı nasıl olmalıdır?	37
13. Ortağın kendi şirketinde maaş karşılığı çalışması caiz midir?	39
14. Ortaklıklara konulacak sermayenin nakit para olması şart mıdır?	41
15. Gayri Müslimlerle veya servetini dinen meşru olmayan yollardan elde etmiş kişilerle ortaklık kurmak caiz midir?	43

ORTAKLIĞIN YÖNETİMİ

16. Ortaklıkta ve şirketin yönetiminde uyulması gereken İslamî ilkeler nelerdir?	46
17. Ortaklıklarda kararlar nasıl alınmalıdır?	49
18. Ortaklık sözleşmesi sonradan değiştirilebilir mi?	52
19. Şirketler sermaye artırımını nasıl ve hangi şartlarla gerçekleştirebilir?	54
20. İslam hukukunda ortaklığın aynı bir tüzel kişiliği ve sınırlı sorumluluğu var mıdır?	57
21. Şirket kârları yedek akçe ayrılması, ihtiyat fonu oluşturulması, ödünç vermek veya bağış yapmak için kullanılabilir mi?	60

ORTAKLIĞIN HALKA ARZI VE BORSA İŞLEMLERİ

22. Anonim şirketlerin halka arzı caiz midir?	64
23. Halka arza aracılık eden kurumlara ücret ödenmesi ve bu kurumların arz konusunda bazı garantiler sunması caiz midir?	67
24. Şirket hisse senetlerinin borsada veya tezgâh üstü piyasalarda alınıp satılması caiz midir?	69
25. Borsada kredili işlemler ve açığa satış caiz midir?	72
26. Borsada şirket hisselerinin, ileri vadeli olarak alınıp satılması veya takas edilmesi caiz midir?	74
27. Hisse senetlerinin başkasına borç veya ödünç verilmesi, para karşılığı kiralanması veya rehin bırakılması caiz midir?	77
28. Bir şirketin tahvil ihracı yoluyla borçlanmasının helal alternatifi nedir?	79

ORTAKLIK HİSSESİNİN DEVRİ VE ORTAKLIĞIN SONA ERMESİ

29. Ortaklık sözleşmeleri bağlayıcı mıdır yoksa ortaklar dilediklerinde ayrılabilirler mi?	84
30. Ortaklardan biri ayrılmak isterse nasıl bir yol izlenebilir?	86
31. Ortaklık hangi durumlarda sona erer ve ortaklığın tasfiyesinde nasıl bir yol izlenmelidir?	89
32. Ortaklığın şartları taraflarca yeterince belirlenmeden ortaklık sürdürülmüşse çözüm için nasıl bir yol izlenmelidir?	91

ORTAKLIKLARDA ZEKÂT HESABI

33. Bir ortaklığın/şirketin zekâtı nasıl hesaplanır ve verilir?	96
34. Halka arz edilmiş hisse senetlerinin zekâtı nasıl hesaplanır?	99
35. Ortaklık yoluyla ekilen tarlanın öşrü kim tarafından verilir?	102

YENİ ORTAKLIK TÜRLERİ

36. Yap-işlet-devret türü ortaklıklarının fıkhi hükümleri nelerdir?	106
37. Risk sermayesi (girişim sermayesi) ve melek yatırımcılık helal finansman sağlamak amacıyla kullanılabilir mi?	108
38. Kitle fonlaması (kitlesele fonlama) nedir?	110
39. Kooperatif ortaklıklarının diğer ortaklıklardan farkları nelerdir?	113
40. Network marketing (aę pazarlama) modeliyle ortaklık kurulabilir mi?	116
Sonuç	119
İleri Okuma Önerileri	122
Kaynakça	123

Önsöz

Ekonomiler sektörlerden; sektörler de şirketlerden ve ticari işletmelerden oluşur. Ülkemizde halen 1,5 milyonun üzerinde şirket bulunmaktadır. Bunlara her ay yenileri eklenmekte, bazıları da kapanmaktadır. Mevcut şirketlerin kayda değer bir kısmı ya baştan ortaklık şeklinde kurulmuş ya da zamanla miras veya başka yollarla ortaklığa dönüşmüştür. Ortaklık şeklinde çalışan şirketlerin ekonomiye kazandırdığı canlılığın yanı sıra ortaklıklardan kaynaklanan sorunlar ve anlaşmazlıklar da ticari hayatın bir gerçeğidir.

İslam, sadece inanç ve ibadetlerden ibaret bir din değildir. Hayatın tüm boyutlarına ışık tutan, hayatı şekillendiren bütüncül bir dindir. Bir Müslümanın gündelik hayatı ve mesleğiyle ilgili konularda dininin temel hükümlerini öğrenmesi, ilmiyal bilgisi kapsamında kendisi için farzdır. Bu sebeple ticaretle uğraşan bir Müslümanın da ticari hayatla ilgili temel dini bilgilere sahip olması zorunludur.

Elinizdeki bu çalışma, ortaklıklara dair temel İslamî hükümleri kırk soruda ele almaya çalışmaktadır. Kitabın

kolay anlaşılması için sade bir dil kullanılmasına özen gösterilmiş ve konular kısa ve bilgilendirici şekilde sunulmuştur. Sorulara verilen cevapların ortaklık hükümlerini öğrenmek isteyen herkese hitap etmesi amaçlanmıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a da şükredemez” buyurmuştur (Ebû Dâvud, “Edeb”, 12). Bu çerçevede ben de bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olan İktisat yayınlarına ve kitaba emeği geçen bütün çalışanlarına müteşekkirim. Yine soru ve cevapları okuyarak kanaatlerini benimle paylaşan iki büyüğüme; Din İşleri Yüksek Kurulundan emekli Kurul Uzmanı babacığım Mustafa Güney’e ve Konyalı ilahiyatçı-sanayicilerimizden Sayın Himmet Başkaldırım’a özel olarak teşekkürlerimi sunuyorum. Elbette ki bu çalışmadaki muhtemel eksiklikler benden kaynaklanmaktadır. Okuyucularımızın her türlü eleştiri ve önerilerini bana ulaştırmalarını istirham ediyorum: necmguney@gmail.com

Bu mütevazı çalışmanın ülkemizdeki ortaklıkların hak ve hukuk çerçevesinde kurulup sürdürülmesine vesile olmasını Cenâb-ı Hakk’tan niyaz ediyorum. Gayret bizden, başarı Allah’tandır...

Necmeddin Güney

Meram, 2020

Giriş

İslam'ın ticari alanda koyduğu düzenlemeler, kendi dünya görüşüne, inanç esaslarına ve adalet ilkelerine göre şekillenmiştir. Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetinde ticaret, kâr, çalışma hayatı, ücret, ortaklıklar gibi birçok konuda temel hükümler yer almaktadır. Ekonominin temel alanları olan üretim, tüketim ve dağıtım alanlarında takip edilecek genel ilkeler böylece tespit edilmiştir. Konuların detayları ise bu prensipler çerçevesinde şartlara ve ihtiyaca göre esnek bırakılmıştır (Akten Çürük, 2015).

İslam dini zenginliğin belli ellerde toplanmasını onaylamaz ve koyduğu hükümlerle refahın tüm topluma yayılmasını hedefler. Bunu sağlamak için alınan tedbirlerden belki de en önemlisi faiz yasağıdır. Günümüzde faiz, özellikle finansal piyasalarda merkezi bir yer işgal etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de faiz yasaklanmış, alış-verişe (ticarete) dayalı kâr ise teşvik edilmiştir (Bakara sûresi, 2:275). Fâizin iki önemli alternatifi vardır. Bunlardan birisi karz-ı hasen, diğeri ise ortaklıktır. Karz-ı hasen temelde bir yardımlaşmadır, üretim yönü pek yoktur. Üretim konusunda faizli kredilerin meşru alternatifi ortaklıklardır. Ortaklıklar üretim faktörlerini adalet ve hakkaniyet ölçüsü içinde bir araya getirip bunları yatırım için harekete geçiren

ekonomik birlikteliklerdir. Ortaklık neticesinde bir gelir veya ürün elde edilirse bütün ortaklar bundan istifade etmekte, olumsuz sonuç halinde ise bütün ortaklar koydukları sermaye oranında zarara katlanmaktadır. Ortaklık bu açıdan son derece âdil ve bütün ortakların maslahatına uygun bir paylaşım yöntemidir (Köse, 2018).

Aslında ticari hayattaki bütün ilişkilerin bir anlamda ortaklıktan ve ortaklaşa iş yapmaktan ibaret olduğu söylenebilir. Çünkü iş bölümü sayesinde insanlar farkında olarak veya olmayarak diğer insanlara mal ve hizmet üretmekte ve onlara hizmet etmektedir. Ancak borçlar hukukunun ve ticaret hukukunun konusu olan daha dar anlamdaki ortaklıklar, insanlık tarihi kadar eskidir. İlk ortaklıkların yine ilk ticari faaliyetlerle birlikte başladığı tahmin edilebilir. İnsanların çeşitli ticari faaliyetler için bir araya gelmesi neticesinde veya miras yoluyla meydana gelen aile ortaklıkları ile birlikte ortaklıklarla ilgili konular, hukuk sistemlerinde ele alınmaya başlanmıştır (Kızılkaya, 2011).

Ortaklıklar, İslam Hukukunun (fıkhn) ele aldığı önemli konulardan birisidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde, daha önceleri olduğu gibi ortaklıklar kurulmaya devam etmiş ve sahabeler için önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Bu sebeple ortaklık kurmanın caiz ve meşru olduğu konusunda bütün müctehid âlimlerin ittifakı (icmâ) vardır. Kur'an-ı Kerim ve sünnette ortaklıklarla ilgili temel ilkeler konulmuş, diğer detaylar toplumların ihtiyaçları ve şartlarına bağlı olarak tarafların anlaşmasına bırakılmıştır. Klasik fıkıh kitaplarında ortaklıklarla ilgili konular, şirket başlığı altında ve diğer özel şirket türlerine göre ayrılmış başlıklar (mudârabe, müsâkât vb.) altında ele alınmıştır. Kitap ve sünnetteki temel ilkelerin yanı sıra bunlara aykırı olmayan ticari örfe de müracaat edilmiş ve tarihi süreçte ortaklıklar hukukuyla ilgili ayrıntılı hüküm ve icthadlar oluşmuştur. Özellikle örf ve uygulamaların dikkate

alınmış olması, ortaklıklara önemli bir dinamizm katmıştır (Gözübenli, 2010).

Müslümanların ticari faaliyetleri daha ilk asırlarda İslam topraklarının dışına taşmış, Avrupa, Afrika, Hindistan ve Uzak Doğu ile ticari ilişkiler kurulmuştur. Ortaklıkların başarılı olması nedeniyle İslam dünyasında uygulanan bazı ortaklık türleri, etkileşim halinde olunan başka milletlere de örnek teşkil etmiştir. Mesela emek-sermaye ortaklığının (mudârabe) onuncu yüzyılın sonunda Avrupa'ya *commenda* adıyla geçtiği ve deniz ticareti gibi alanlarda bu ortaklık türünün kullanıldığı bilinmektedir (Kızılkaya, 2011).

Klasik fıkıh kaynaklarında batı hukukundaki gibi borçlar hukuku-ticaret hukuku şeklinde bir ayırım yoktur. Dolayısıyla bu eserlerde ortaklıklarla ilgili fıkhi hükümler günümüzdeki ayrıma göre ticari olmayan (adi) şirketleri ilgilendirmektedir. Mesela klasik fıkıh eserlerindeki hükümlerde şirketin tüzel kişiliğinin ve sınırlı sorumluluk anlayışının bugünkü anlamıyla bulunmaması, ortaklık sözleşmesinin bağlayıcı sayılmaması ve taraflardan birinin vefatıyla şirketin sona ermesi gibi bazı hükümler, bunu göstermektedir. Bu hükümler kurulacak şirketlerin uzun vadeli olmamasına ve bu yolla büyük yatırımların yapılamamasına yol açacaktı. Bu sorunu aşmak için Osmanlı Devleti'nde 1850 yılından itibaren Fransa'dan uyarlanan Ticaret Kanunu ile ticari şirketler, ülkemizde de kurulmaya başlanmıştır. Konuya fıkhi açıdan baktığımızda, aslen buna engel bir durum da yoktur. Ortaklıklar, taraflar arasında gerçekleştirilen bir akit yani sözleşme ile kurulmaktadır. İslamî ilkelere uymak kaydıyla değişen şartlara ve ihtiyaçlara göre yeni ortaklık türlerinin geliştirilmesi mümkündür. Bu sebeple anonim şirketler başta olmak üzere ticari şirketler –ana sözleşmenin temel İslamî ilkelere uygun şekilde düzenlenmesi kaydıyla- günümüzde İslam hukukçuları tarafından genel kabul görmüştür. Konunun

detayları kitabımızın “Ortaklıklara Genel bir Bakış” başlıklı ilk bölümünde mevcuttur.

Bu kitapta önümüzdeki sayfalardan itibaren bölümler halinde sunulan sorular, ortaklıkların bütün yönlerine ve kuruluştan itibaren her aşamasına ışık tutacak şekilde belirlenmiştir. Kitapta en başlarda cevaplanan sorularla ortaklıklara dair genel bir perspektif sunulduktan sonra, ortaklığın çeşitleri, ortaklığın kuruluşu, yönetimi, halka arzı (borsa işlemleri) ve ortaklıklarda zekâtın hesaplanması konuları üzerinde durulmuştur. Kitabın son bölümünde ise risk sermayesi, kooperatif ortaklıklar ve kitle fonlaması gibi günümüzdeki yeni ortaklık türleri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın genel okuyucu grubuna hitap etmesi için fıkıh ilmi içindeki tartışmalara ve hükümlerin ayrıntılı delillerine yer verilmemiştir. Yine okuyucuyu yormamak için cevaplar ortalama 400 kelime uzunluğunda tutulmuştur. Ortaklıklar konusundaki temel bazı fıkhi terimler -sırf aşinalık olması için- Türkçe ifadelerinden sonra zaman zaman parantez içinde verilmiştir. Bu kitap için seçilen soruların cevapları hazırlanırken İslam hukuku alanındaki güvenilir kurumların ve alandaki uzman hocaların yaygın ortak görüşü esas alınmıştır. Bu çerçevede İslam İşbirliği Teşkilatına bağlı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisinin kararları, TKBB tarafından Türkçeye kazandırılmış olan Faizsiz Finans Standartları, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun karar ve fetvaları ve İslam Ticaret Hukuku alanında ülkemizde yetkin isimler olan Prof. Dr. Hamdi Döndüren ve Prof. Dr. Hayrettin Karaman hocaların ortaklık konularıyla ilgili görüşleri, soruları cevaplarken temel referansımız olmuştur.